

**ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ
АНГЛІЙСЬКИХ ТЕКСТІВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

А. К. Сидорова,

студентка групи 401-ГФ

гуманітарного факультету

ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка

e-mail: nastysss2015@gmail.com

В. В. Стрілець,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка,

e-mail: vvctrilets@gmail.com

Інтенсивний розвиток усіх галузей, зокрема, нафтогазової, та процеси глобалізації викликають необхідність у швидкому і якісному перекладі великої кількості науково-технічної літератури. У статті розкрито сутність граматичних трансформацій, які використовують для подолання граматичних труднощів науково-технічного перекладу, спричинених системними й структурними відмінностями в англійській і українській мовах. Здійснений аналіз англомовного тексту нафтогазової галузі (обсягом 20000 друкованих знаків) і його авторського перекладу українською мовою підтвердив 67 випадків граматичних трансформацій (перестановок, замін, додавання та вилучення), серед яких найпродуктивнішими виявилися перестановки – 26 випадків (39%).

Ключові слова: *граматичні трансформації; вилучення; додавання; заміна; перестановка.*

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес сьогодення та інтенсифікація міжнародного економічного й технічного співробітництва викликають необхідність у швидкому і якісному перекладі великої кількості науково-технічної літератури, серед якої значне місце займають англомовні тексти нафтогазової галузі.

Головною метою науково-технічного перекладача є забезпечення адекватності під час відтворення змісту тексту оригіналу мовою перекладу. Для подолання граматичних труднощів перекладу, спричинених системними й

структурними відмінностями в англійській і українській мовах, він змушений застосовувати перекладацькі граматичні трансформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання перекладацьких трансформацій як проблема теорії та практики перекладу викликає великий інтерес із боку як вітчизняних, так і зарубіжних учених, серед яких Л. С. Бархударов, В. Н. Комісаров, Л. К. Латишев, Р. К. Мін'яр-Белоручев, Я. І. Рецкер, О. Л. Семенов, С. Г. Тер-Мінасова, А. В. Федоров, О. Д. Швейцер, В. І. Карабан, І. В. Корунець та інші. У новітніх дослідженнях фокусується увага на таких аспектах, як граматичні особливості українського перекладу англомовної науково-технічної та художньої прози (О. О. Мушніна [6]); граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою (М. О. Кур'янова [5]); типи, причини й умови застосування лексико-граматичної трансформації вербалізації в англо-українському перекладі (О. В. Борисова [3]). Проте проблема застосування граматичних перекладацьких трансформацій на матеріалі англомовних текстів нафтогазової галузі не знайшла відображення в науковій літературі.

Мета статті – дослідити застосування граматичних трансформацій під час перекладу англомовних текстів нафтогазового спрямування українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Перекладацькі трансформації – це такі перетворення, за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу, [2, с. 103]. І. В. Корунець вважає, що термін «трансформація» використовується в перекладознавстві в метафоричному значенні. Насправді йдеться про відношення між початковими й кінцевими мовними виразами, про заміну в процесі перекладу однієї форми висловлювання іншою, яку можна образно назвати перетворенням або трансформацією. Таким чином, перекладацькі трансформації є по суті міжмовними операціями «перевираження змісту» [4, с. 76].

При зіставленні граматичних категорій і форм англійської й російської мов зазвичай виявляються наступні явища: 1) відсутність тої чи іншої категорії в одній із мов; 2) часткове співпадіння; 3) повне співпадіння. В українській мові відсутні такі граматичні категорії, як артикль або герундій, а також інфінітивні комплекси та абсолютна номінативна конструкція. Частково не співпадають форми пасивних конструкцій, форми інфінітива, відмінності у вираженні модальності і т.п. [1, с. 49]. Одна і та ж особливість науково-технічного стилю, присутня в обох мовах, може проявлятися з неоднаковою очевидністю і виражатися різними мовними засобами. Так, в англійській мові логічні зв'язки між окремими виразами часто виявляються лише в їх змісті і особливо не виражаються. А в українській мові переважно використовуються спеціальні слова і ввідні звороти, що вказують на той чи інший тип зв'язку.

Тому в перекладі часто виявляються доповнюючі уточнення, відсутні в оригіналі.

Відсутність відповідної форми, часткове співпадіння, розбіжності характеру і застосування форми викликають необхідність граматичних трансформацій (перестановок, замін, додавання та вилучення), які полягають у перетворенні структури речення у процесі перекладу згідно з нормами мови перекладу.

Матеріалом цього дослідження було обрано текст обсягом 20000 друкованих знаків із автентичного джерела нафтогазового спрямування [7], під час перекладу якого українською мовою було застосовано 67 граматичних трансформацій.

Розглядаючи таку граматичну трансформацію, як перестановка, можна помітити, що перекладачеві часто доводиться використовувати її в процесі перекладу науково-технічного тексту. Перестановка є доволі складною для виокремлення трансформацією, так як вона нерідко супроводжується іншими трансформаціями, в основному замінами. Для висвітлення цього виду, було обрано декілька яскравих прикладів, наведених нижче.

У першому прикладі чітко видно, що відбулася перестановка підмета та присудка, а також заміна положення лексичної одиниці *surface*.

The surface logging unit records and processes data from which petrophysical logs are generated. – Каротажна станція на поверхні записує та обробляє дані, з яких утворюється кернограма.

У багатьох випадках перестановка зумовлюється складними словосполученнями, які притаманні англомовним науково-технічним текстам. Наприклад:

Some wireline cable weaknesses are inherent, resulting from physical limitations. – Деякі послаблення каротажних тросів є неминучими, бо є результатами фізичних обмежень.

Cable-related incidents not commonly observed in the past – аварійні ситуації, пов'язані з тросом, які не траплялися раніше.

Manufacturers rate cables for temperature and tension limits – Виробники проводять оцінку тросів щодо максимально допустимого рівня температури та напруги.

Автентичний текст нафтогазового спрямування, як і більшість науково-технічних текстів, містить складні поширені речення із вставними словами чи обставинами, аббревіатурами й багатокomпонентними словосполученнями, які потребують докорінної перестановки їхніх частин.

Although GIPS cables were the standard for many years and still are in many areas of the world, Schlumberger operations typically rely on cables made with higher strength steel armor wires that significantly raise the breaking strength and

the SWL. – Хоча троси ГСПГ протягом багатьох років вважалися і досі вважаються стандартом у багатьох країнах світу, робота Шлюмберже, взагалі, спирається на троси, виготовлені зі сталевих дротів для армування з підвищеною міцністю, які значно зменшують ризик розлому та збільшують показники робочого навантаження.

A common 0.46-in. diameter cable used for openhole logging today has a breaking strength of 19,410 lbf [86,3 kN] and an SWL of 9,705 lbf [43,2 kN]. – Сьогодні звичайний трос діаметром 0,46 дюйма, що використовується для каротажу в відкритому стовбурі свердловини, має силу розлому в 19,410 фунт-сили (86кН) та безпечне робоче навантаження в 9,705 фунт-сили (43,2 кН).

A newly manufactured cable has substantial torque imbalance, and it takes time for the armor layers to relieve the torque, stretch and reposition themselves. – Новий трос має значний дисбаланс натягу, і для того, щоб захисні прошарки послабили силу натягу, розтягнулися та повернулися в початкову позицію, потрібен час.

Під час обробки матеріалу було виявлено 26 речень із повною або частковою перестановкою компонентів, які становлять 39% від усіх граматичних трансформацій, застосованих у перекладі.

Заміна є надзвичайно важливою граматичною трансформацією, яка обумовлена відмінностями в використанні певних частин мови, членів речення чи форм слова.

Типовими є заміни частин мови при перекладі. Наприклад, іменник може трансформуватися в прикметник: *downhole tool* – свердловинний інструмент; дієслово – в іменник: *wireline operations-related weaknesses can also threaten* – дефекти, пов'язані з канатними роботами, можуть бути загрозою; іменник – в неозначений числівник: *in a variety of configurations* – у багатьох формах.

Доволі часто можна помітити неспівпадіння однини з множиною, що прослідковується на таких прикладах:

Schlumberger operations – робота Шлюмберже.

Buoyancy forces from the drilling mud offset some of the tension. — Виштовхувальна сила, яка проявляється в буровому розчині, нейтралізує напругу.

Normal logging tensions of 15,000 lbf [66.7 kN] have occurred in some wells—the combined effects of cable weight, long and heavy toolstrings and frictional forces. – Оптимальна каротажна напруга, що становила 15000 фунт-сил, з'являлася в деяких свердловинах та була спричинена вагою тросу, довгими та важкими буровими інструментами і силою тертя.

Ще одним видом цієї граматичної трансформації є заміна часу. Наприклад: *the opportunity to obtain these data may be lost forever if logging*

operations fail – можливість отримати ці дані може бути втрачена назавжди, якщо каротажні операції будуть невдалими.

Відомо, що деякі слова в англійській мові, які несуть у собі негативне значення, на відміну від їх українського перекладу, можуть не містити заперечної частки *not* або *no*, яка обов'язково з'являється при правильному перекладі: *If a toolstring fails to reach an objective zone.* – Якщо бурова колона не досягає зони призначення.

Під час порівняння тексту джерела й тексту перекладу було знайдено 23 заміни, що становить 34 відсотки. Тому, можна з впевненістю сказати, що кількість заміни не поступається кількості перестановок, а чисельність їх видів спонукає перекладачів до ретельнішого аналізу їх потенціалу.

Не менш вагомими типами граматичних трансформацій є додавання та вилучення. Вони мають антонімічні властивості, але єдину мету — максимально пристосувати текст перекладу до граматичних особливостей української мови. Додавання використовується для доповнення інформацією тих частин, які можуть здатися не зовсім зрозумілими читачеві. Вилучення ж має на меті скорочення деяких частин тексту задля запобігання тотожності, синонімії та повторення.

Зазвичай, додавання в науково-технічних текстах є незначним. Наприклад:

Recent deep drilling activity has produced wells that exceed 11000 m – У результаті проведеного нещодавно глибокого буріння з'явилися свердловини, глибина яких перевищує 11000 метрів.

This tension facilitates spooling cable onto the drum. – Ця напруга забезпечує оптимальне намотування тросу на циліндр.

Існують також випадки, коли додавання стає більш наповненим. Зазвичай, така трансформація відбувається у складних реченнях:

Attempting to acquire data creates a major concern for both service companies and operators. – Спроби отримання даних створюють найбільшу проблему як для спеціалізованих компаній, що надають супутні послуги, так і для компаній, що займаються власне видобутком нафти. (Частини речення «*service companies*» та «*operators*» у даному випадку були замінені більш розширеними та зрозумілими словосполученнями: «спеціалізовані компанії, що надають супутні послуги» та «компанії, що займаються власне видобутком нафти»).

На відміну від додавання, вилучення може бути тільки незначним, усуваючи частини речення, які є очевидними або вживаються декілька разів поспіль.

A full drum may carry several thousand meters of cable – Циліндр може утримувати декілька тисяч метрів тросу. (У даному випадку випускається прикметник *full*, так як при перекладі сенс речення є достатньо зрозумілим).

Traditional heptacables comprise an outer armor layer of steel wires and an inner armor layer of steel wires wound around a core – Звичайні гепта-троси включають у себе зовнішній та внутрішній шари сталевих проводів, обмотаних навколо стержня. (Вилучення спровоковане повторенням словосполучень *layer of steel wires*, що не є характерним для побудови речення в українській мові).

Rapid tension cycling, or yo-yoing, which consists of repeatedly increasing and releasing cable tension, can cause a birdcage to form. – Стрімка періодична зміна напруги, яка проявляється у повторюваному зростанні та спаданні напруги тросу, може спричинити формування деформацій сталевого тросу. (*yo-yoing* у цьому реченні представлено як альтернативу до назви процесу періодичної зміни напруги, але при перекладі цей термін не буде нести додаткової інформації, а навпаки, ускладнить сприйняття).

У тексті перекладу було виявлено 12 прикладів додавання (18%) та лише 6 випадків вилучення (9%).

Висновки. Граматичні трансформації – перестановки, заміни, додавання та вилучення – є невід’ємними прийомами науково-технічного перекладу, спрямованими на подолання граматичних труднощів. Здійснений аналіз англomовного тексту нафтогазової галузі (обсягом 20000 друкованих знаків) і його авторського перекладу українською мовою підтвердив 67 випадків граматичних трансформацій, серед яких найпродуктивнішою виявилася перестановка – 26 випадків (39%). Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо в дослідження використання лексичних трансформацій під час перекладу англійських текстів нафтогазової галузі українською мовою.

Список використаних джерел

1. Ахманова О. С. Словник лінгвістичних термінів / О. С. Ахманова. – М.: Вища школа, 1966. – 326 с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. – М.: ЛКИ, 2008. – 240 с.
3. Борисова О. В. Трансформація вербалізації в англо-українському перекладі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 – перекладознавство / О. В. Борисова. – К., 2005. – 17 с.
4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2003. – 274 с.

5. Кур'янова М. О. Граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 – перекладознавство / М. О. Кур'янова. – К., 2006. – 16 с.

6. Мушніна О. О. Граматичні особливості українського перекладу англomовної науково-технічної та художньої прози: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 – перекладознавство / О. О. Мушніна. – К., 2006. – 20 с.

7. Schlumberger Oilfield Review/ Ed. by Schlumberger. – Paris, 2013 – 66 p.

Сидорова А. К., Стрилец В. В.

ГРАММАТИЧЕСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРИ ПЕРЕВОДЕ АНГЛИЙСКИХ ТЕКСТОВ НЕФТЕГАЗОВОЙ ОТРАСЛИ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Интенсивное развитие всех отраслей, в частности, нефтегазовой, и процессы глобализации вызывают необходимость в быстром и качественном переводе большого количества научно-технической литературы. В статье раскрыта сущность грамматических трансформаций, которые используются для преодоления грамматических трудностей научно-технического перевода, вызванных системными и структурными отличиями в английском и украинском языках. Осуществленный анализ англоязычного текста нефтегазовой отрасли (объемом 20000 печатных знаков) и его авторского перевода на украинский язык подтвердил 67 случаев грамматических трансформаций (перестановок, замен, добавлений и опущений), среди которых наиболее продуктивными оказались перестановки – 26 случаев (39%).

Ключевые слова: грамматические трансформации; добавление; замена; опущение; перестановка.

Sydorova A. K., Strilets V. V.

GRAMMATICAL TRANSFORMATIONS IN TRANSLATION OF ENGLISH OIL AND GAS TEXTS INTO UKRAINIAN

The intensive development of all industries, in particular, the oil and gas one, and the processes of globalization cause the need for fast and high-quality translation of a large number of scientific and technical texts. The article focuses on the essence of grammatical transformations used to overcome the grammatical difficulties of scientific and technical translation caused by systemic and structural differences between the English and Ukrainian languages. The oil and gas text (20,000 characters) extracted from the authentic source («Schlumberger Oilfield Review») serves the material for the research. The article presents qualitative and quantitative analysis of grammatical transformations used by the authors when translating the source text into Ukrainian. The thorough examination of the source and target texts has revealed 67 cases of grammatical transformations

(transpositions, substitutions, additions and omissions), among which the most productive are transpositions – 26 cases (39%). Substitutions, additions and omissions account for 32 %, 18 % and 9 % respectively.

The article concludes that grammatical transformations – transposition, substitution, addition and omission – are indispensable techniques of scientific and technical translation, aimed at overcoming grammatical difficulties. The prospects of further research imply gaining deeper insight into the issue of applying lexical transformations in oil and gas text translation.

Keywords: *grammatical transformations; addition; substitution; omission; transposition.*